

Bekir Şişman (2009). *Kadın Evliyâ Menkıbeleri “Menâkıb-ı Velîyyâtü'n-Nisâ”*, İstanbul: Şule Yayınları, ISBN: 6054056088, 179 sayfa.

Tarih içerisinde kadınlarımız, toplumsal hayatın birçok alanında olduğu gibi sanat alanında da erkek egemenliği altında kalmışlardır. Bu egemenlik, edebiyatta da kendini hissettirmiştir. Bu yüzden diğer sanat dallarında olduğu gibi edebiyat alanında da kadın sanatkârimiz daha az yetiştiği gibi, kadınlar hakkında düzenlenmiş eser sayısı da erkeklerle mukayese edilemeyecek kadar azdır.

Bu olumsuz duruma rağmen edebiyat tarihimizde zaman zaman adından söz ettirmeyi başarmış kadın şair ve yazarlarımız yetiştiği gibi kadınları konu alan eserler de tertip edilmiştir. Bu eserlerden biri de müellifi Emine Câvide Hanım olan ve 1806 tarihinde kaleme alınan *Menâkıb-ı Velîyyâtü'n-Nisâ* adlı eserdir. Bu eser, çoğu Arap toplumuna mensup kadınların hayatları etrafında oluşan menkıbelerin; çeviri yoluyla edebiyatımıza kazandırılmasıyla şekillenen metinleri ihtiva etmektedir.

Edebiyatımızdaki kadınlar üzerine yapılmış olan çalışmaların eksikliğinin farkında olan Dr. Bekir Şişman, bu eksikliği gidermek için *Menâkıb-ı Velîyyâtü'n-Nisâ* adlı eseri şekil ve muhteva bakımından inceleyip metinleri geniş bir şekilde tahlil ederek önemli bir çalışmaya imza atmıştır.

Yazarın bu çalışması giriş, inceleme, metin ve dizin bölümlerinden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde tasavvufî halk edebiyatı kavramı, ‘*velî-velâyet*’ ve ‘*kerâmet*’ kavramlarının anlamları açıklanmıştır. Kerametın manevî (hakikî), kevnî (sûrî) olmak üzere iki çeşidinin olduğu açıklanmış, incelenen metinlerdeki görülen keramet çeşidinin ise daha çok kevnî olduğu ifade edilmiştir. Okuyucunun daha iyi anlayabilmesi için bu kerametlere çeşitli örnekler verilmiştir.

Daha sonra efsane ve menkıbelerin tanımları yapılarak bunların özellikleri açıklanmış, efsane-menkıbe ilişkisi üzerinde durularak menâkıb-nâmeler/velâyet-nâmeler hakkında kısa ama okuyucunun anlayabileceği bilgilere yer verilmiştir. Menâkıb-nâmeler, biyografik ve derleme olmak üzere iki gruba ayrılmış; incelemeye konu olan *Menâkıb-ı Velîyyâtü'n-Nisâ* adlı eserdeki menkıbelerin, şekil ve muhteva olarak deleme menkıbelere yakınlığı ifade edilmiştir.

Yazar, üzerinde çalıştığı yazma eserdeki menkıbelerin büyük bir çoğunluğu Rabiâtü'l-Adeviyye'ye ait olduğu için onun hayatı ve tasavvuf ekolü hakkında bilgiler vermiştir. Giriş bölümü, Rabiâtü'l-Adeviyye ile birlikte menkıbelerde adı çokça geçen ve Rabia'nın tasavvuf ekolünün oluşmasında en fazla etkili kişi olan Hasan el-Basrî'nin hayatı hakkında verilen bilgilerle bitirilmiştir.

Yazılan bir eserin, toplumun her kesimine hitap edeceğini düşünerek konuyu ele alıp şekillendirmek, eserden murat edilen verimi yakalamada en büyük etkenlerden biridir. Bekir Şişman'ın da bu önemli hususu göz önünde bulundurarak giriş bölümüne birtakım kavramların anlamlarını açıklayarak çalışmasına başlaması, okura ön bilgi sağlaması açısından faydalı olmuştur.

İnceleme bölümünde *Menâkıb-ı Velîyyâtü'n-Nisâ* adını taşıyan yazma eserin yazarı Emine Câvide Hanım'ın hayatı hakkında bilgiler verilmiş, biri yazma diğeri de taş baskı olan iki nüshanın tanıtımı yapılmıştır. Daha sonra metin kısmı temel alınarak metnin iç ve dış yapı özellikleri üzerinde durulmuştur.

Genel tanıtımdan sonra eserin dil ve üslup özellikleri hakkında bilgiler verilmiş; eserin 18. yüzyıl dil özelliklerini taşıdığı, halka yönelik bir eser olduğu için de dilinin sade olduğu vurgulanmıştır. Dinî muhtevalı bir eser olduğu için metinlerde sık sık ayet ve hadislere başvurulduğu, anlatımı kuvvetlendirmek ve mesajın okuyucuya daha iyi ulaştırılmasını sağlamak amacıyla zaman zaman beyitlerden de faydalandığı çeşitli örneklerle ifade edilmiştir. Yazar, bu değerlendirmeleri yaparken ileri sürdüğü görüşleri destekleyici örneklere yer vererek, hem okur nezdindeki inandırıcılığını arttırmış hem de üzerinde çalışmış olduğu konuya olan hâkimiyetini göstermiştir.

Ardından menkıbelerin motif yapıları incelenerek on dokuz çeşit inanç motifi tespit edilmiş, Rabiâtü'l-Adeviyye'nin tasavvuf öğretisi yine bu menkıbelerden yola çıkılarak açıklanmıştır.

Bu bölümün sonunda, metinde geçen *cezbe*, *fakr*, *hakikat*, *halvet*, *havf*, *rabıta*, *recâ*, *sâlik*, *sülûk*, *şeriat*, *takva*, *uzlet*, *vahdet-i vücû* gibi bazı tasavvufî terimler ve bunların anlamlarının açıklanması, bu terimlere yabancı olan okuyucunun eseri anlamasına büyük kolaylıklar sağlayacağını belirtmek gerekir.

İnceleme bölümünün sonunda hazırlanan çalışmada kullanılan zengin bir kaynakça hazırlanmış, ardından metin kısmına geçilmiştir. Büyük bir kısmı mensur olan *Menâkıb-ı Velîyyâtü'n-Nisâ* adlı eserde; yirmi bir kadın evliyaya ait kırk beş menkıbe, elli beyit, bir na't-ı şerif ve bir kaside bulunmaktadır. Öncelikle metnin sadeleştirilmiş şekli verilmiştir. Yazarın bu tercihi, Arapça-Farsça kelime ve ifadelere yabancı olan kişilerin metni anlama ve yorumlamalarına büyük yardımının olacağını göz ardı etmemek gerekir. Ayrıca menkıbelerde müellif tarafından kullanılan ama anlamları verilmeyen ayet ve hadisler ile bunların kaynaklarının, sadeleştirilmiş metin bölümünde yazar tarafından açıklanması, metni daha anlaşılır ve kullanışlı hale getirmiştir.

Sadeleştirilmiş metnin ardından transkripsiyonlu metin verilmiş, iki nüshası bulunan eserin nüsha farkları dipnotlarla belirtilmiştir.

Dizin bölümü ise menkıbelerde yer alan özel isim, yer adları ve bazı terim anlamlı kelimelerden oluşmaktadır. Dizindeki kelime sayısı yüz yirmi yedidir. Yazar, tıpkıbasım bölümüne eserin yazma nüshasını almayı uygun görmüştür.

Yazarın, “geçen yüzyıllarda kadınları az yazan ve kadınları hakkında az yazılan erkek egemen bir toplumda, tasavvufi mahiyette de olsa kadınları ele alan, onları konu edinen ve inceleyen bir metnin esas alınmasıyla ortaya çıkan bu çalışmanın, İslam dünyasında kadının gerçek yerinin ve değerinin doğru anlaşılmasına katkı sağlayacağını ümit etmekteyiz” dediği bu çalışma, tasavvufun tarihî seyri içerisinde kadınların üstlendiği rollerin tespit edilmesinde ve bu sahadaki boşluğun giderilmesinde önemli bir temel taşı olacak niteliktedir. Böylesi önemli ve güzel bir çalışmayı bilim dünyasının istifadesine sunan Dr. Bekir Şişman'ı kutluyor, diğer çalışmalarında başarılar diliyoruz.

Yrd. Doç. Dr. Yunus Kaplan
Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü